

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

V Kongres Statystyki Polskiej
Warszawa 2025

dr Bożena Łazowska
Centralna Biblioteka Statystyczna im.Stefana Szulca

01-03.07.2025

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- ABSTRAKT
- Celem referatu jest przedstawienie na podstawie wszystkich dostępnych obecnie danych źródłowych archiwalnych i opracowań historycznych sytuacji polskiego przemysłu w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945, w tym: omówienie okręgów przemysłowych, zniszczeń i zawłaszczeń dokonanych przez okupanta w polskich zakładach przemysłowych na rzecz III Rzeszy Niemieckiej, celów i skutków polityki okupanta zawartych w 4-letnim planie gospodarczym opracowanym w 1940 r. dla Generalnego Gubernatorstwa, wykorzystania potencjału gospodarczego Generalnego Gubernatorstwa na potrzeby wojenne III Rzeszy Niemieckiej, a także wywozu z zamykanych celowo zakładów produkcyjnych maszyn i urządzeń przemysłowych do Niemiec.
- Słowa kluczowe:
- Historia statystyki, historia Polski, historia II wojny światowej, Generalne Gubernatorstwo

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- W wyniku agresji hitlerowskiej 1939 r. na Polskę główne okręgi przemysłowe kraju zostały włączone do III Rzeszy, a w Generalnym Gubernatorstwie pozostały tylko niektóre ośrodki przemysłowe, do których można zaliczyć zwłaszcza Warszawę (z przemysłem metalowym, maszynowym, cukierniczym), dawny okręg staropolski (z zasobami rudy żelaznej) i Podkarpacie, gdzie wydobywano ropę naftową. Poza tym w okolicach Krzeszowic wydobywano węgiel kamienny, a w Wieliczce i Bochni - sól.
- W Krakowie znajdowały się zakłady przemysłu metalowego, chemicznego i spożywczego, w Częstochowie - przemysł metalowy i włókienniczy, w Piotrkowie Trybunalskim i Tomaszowie Mazowieckim – przemysł włókienniczy, a na wschodzie Generalnego Gubernatorstwa – przemysł spożywczy (gorzelnie, fabryki konserw mięsnych i cukrownie).

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

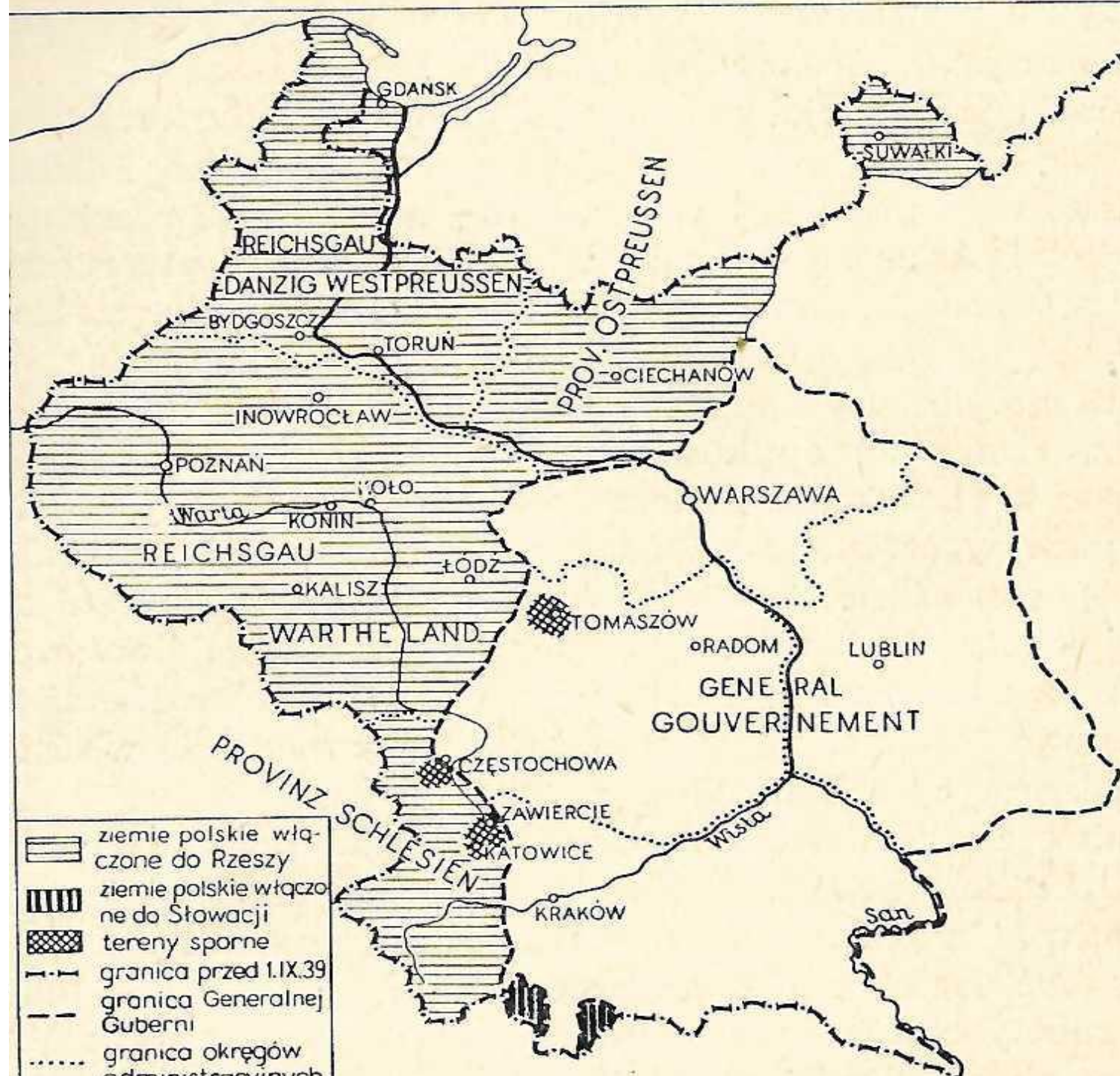
27530 AMTSBLATT DES CHEFS DES DISTRIKTS WARSCHAU IM GENERALGOUVERNEMENT DZIENNIK URZĘDOWY SZEFA OKRĘGU WARSCHAU (WARSZAWSKIEGO) W GENERALNYM GUBERNATORSTWIE		
1941	Ausgegeben zu Warschau, den 3. März 1941 Wydano w Warszawie (w Warszawie), dnia 3 marca 1941	Nr. 2
Laufende Nummer Nr bież.	INHALT / TREŚĆ	Seite Strona
Vorwort Słowo wstępne		
Persönliche Angelegenheiten Sprawy personalne		
[1] Berufung zum Amtschef (Rdschr. d. Chefs des Distrikts v. 24. 1. 1941) 10 Powołanie na Szefa Urzędu (okólnik Szefa Okręgu z dn. 24. 1. 1941 r.)		
[2] Ernennung zum Stabsleiter (Rdschr. d. Chefs des Distrikts v. 14. 2. 1941) 10 Nominacja na Kierownika Sztabu (okólnik Szefa Okręgu z dn. 14. 2. 1941 r.)		
[3] Ernennung zum persönlichen Referenten des Chefs des Amtes (Rdschr. d. Chefs des Amtes v. 6. 2. 1941) 10 Nominacja na Referenta osobistego Szefa Urzędu (okólnik Szefa Urzędu z dn. 6. 2. 1941 r.)		
[4] Rauchen in Uniform und im Dienst (Rdschr. d. Chefs des Distrikts v. 2. 1. 1941) 11 Palenie w mundurze i w czasie służby (okólnik Szefa Okręgu z dn. 2. 1. 1941 r.)		
Allgemeine Verwaltungssachen Sprawy administracji ogólnej		
[5] Dienstweg in allen Polizeifragen (Adg. d. Chefs des Distrikts v. 23. 1. 1941) 11 Droga służbowa we wszystkich sprawach policyjnych (zarządzenie Szefa Okręgu z dn. 23. 1. 1941 r.)		
[6] Tanzverbot (Adg. d. Chefs des Distrikts v. 28. 1. 1941) 11 Zakaz tańców (Zarząd. Szefa Okręgu z dn. 28. 1. 1941 r.)		
[7] Ausbau der Wirtschaftswege (Adg. d. Chefs des Distrikts v. 28. 2. 1941) 12 Rozbudowa dróg gospodarczych (Zarz. Szefa Okręgu z dn. 28. 2. 1941 r.)		
[8] Passierberechtigungen für den jüdischen Wohnbezirk (Rdschr. d. Chefs des Amtes v. 12. 2. 1941) 13 Przepustki do dzielnicy żydowskiej (okólnik Szefa Urzędu z dn. 12. 2. 1941 r.)		
[9] Verbot des Grüssens von Deutschen durch Juden (Rdschr. d. Chefs des Amtes v. 9. 1. 1941) 13 Zakaz dla żydów kłaniania się Niemcom (okólnik Szefa Urzędu z dn. 9. 1. 1941 r.)		

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- We wrześniu 1939 r. zakłady przemysłowe Warszawy zostały znacząco zniszczone, a większość zakładów pozostałych na terenie Generalnego Gubernatorstwa to zakłady małe bądź rzemieślnicze. Władze okupacyjne nie zamierzały rozwijać przemysłu ani rzemiosła. Wręcz przeciwnie - ich celem, zawartym w 4-letnim planie gospodarczym opracowanym w 1940 r. dla Generalnego Gubernatorstwa, było zlikwidowanie wszystkich zakładów przemysłowych, które nie są zdatne do produkcji zbrojeniowej i pochodnej na rzecz III Rzeszy. Dlatego w 1940 r. znaczącą liczbę zakładów przemysłowych rozebrano, wywożąc maszyny i urządzenia do Niemiec. W pozostałych zakładach prowadzono politykę eksploatacyjną, grabieżczą, mającą na celu wykorzystanie do maksimum potencjału gospodarczego Generalnego Gubernatorstwa na potrzeby wojenne III Rzeszy.
- Z samej Warszawy wywieziono do Niemiec w latach 1940-1941: 700 obrabiarek, silniki i urządzenia produkcyjne z zakładów na Okęciu, wyposażenie i produkcję Wytwórni Maszyn Precyzyjnych „Avia” oraz zdemontowano fabryki „Nitrat” w Niewiadowie, „Boryszew” w Sochaczewie i zakłady lontów i spłonek w Pustkowie.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Na podstawie rozporządzenia z 14 grudnia 1939 r. wszystkie polskie zakłady górnicze wydobywające ropę naftową i gaz ziemny uległy konfiskacie na rzecz Urzędu Generalnego Gubernatora, a zarządzeniem z 24 stycznia 1940 r. możliwa stała się konfiskata wszelkiego rodzaju polskiego majątku ruchomego i nieruchomego. Na mocy tego „prawa” Niemcy zawłaszczali polskie zakłady przemysłowe, majątki ziemskie i mieszkania wraz z wyposażeniem.
- W praktyce większe przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe zostały automatycznie przejęte w zarząd lub na własność Niemców. Mniejsze zakłady, po skomasowaniu – również oddawano na własność lub w zarząd przymusowy Niemcom. Oczywiście konfiskacie podlegały także wszystkie zakłady należące do osób zgładzonych, uwięzionych lub do Żydów.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

Powierzchnia i ludność okupowanych terytoriów Polski w dn.1 stycznia 1941 r.

Okupowane terytorium Polski w dn. 1.01.1941	Powierzchnia w km2	Ludność w tysiącach
Polska	389 720	35 339
tereny okupowane przez Niemcy, w tym:	188 705	22 140
włączone do III Rzeszy	92 490	10 568
Generalne Gubernatorstwo	95 463	11 542
włączone do Słowacji	752	30
tereny okupowane przez ZSRR, w tym:	201 015	13 199
włączone do Litewskiej SRR	8 336	537
włączone do Białoruskiej SRR	102 968	4 733
włączone do Ukraińskiej SRR	89 711	7 929

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

Ludność Generalnego Gubernatorstwa według dystryktów w 1940 r.

Obszar	Powierzchnia w km2	Liczba ludności	Liczba Ludności na 1 km2
Generalne Gubernatorstwo	95 742,61	10 569 039	110,39
Dystrykt krakowski	26 912,43	3 194 059	118,68
Dystrykt lubelski	26 848,28	2 144 658	79,88
Dystrykt radomski	25 259,80	2 505 647	99,20
Dystrykt warszawski	16 722,10	2 724 675	162,94

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

Zatrudnienie w Generalnym Gubernatorstwie według działów gospodarki w 1940 r.

Obszar	zatrudnieni w rolnictwie	zatrudnieni w przemyśle i rzemiośle	zatrudnieni w handlu i transporcie
Generalne Gubernatorstwo	6 793 067	2 280 742	1 306 721
Dystrykt Krakowski	2 389 105	453 184	310 704
Dystrykt Lubelski	1 700 376	317 976	212 672
Dystrykt Radomski	1 672 806	559 112	227 678
Dystrykt Warszawski	1 030 780	950 742	555 667

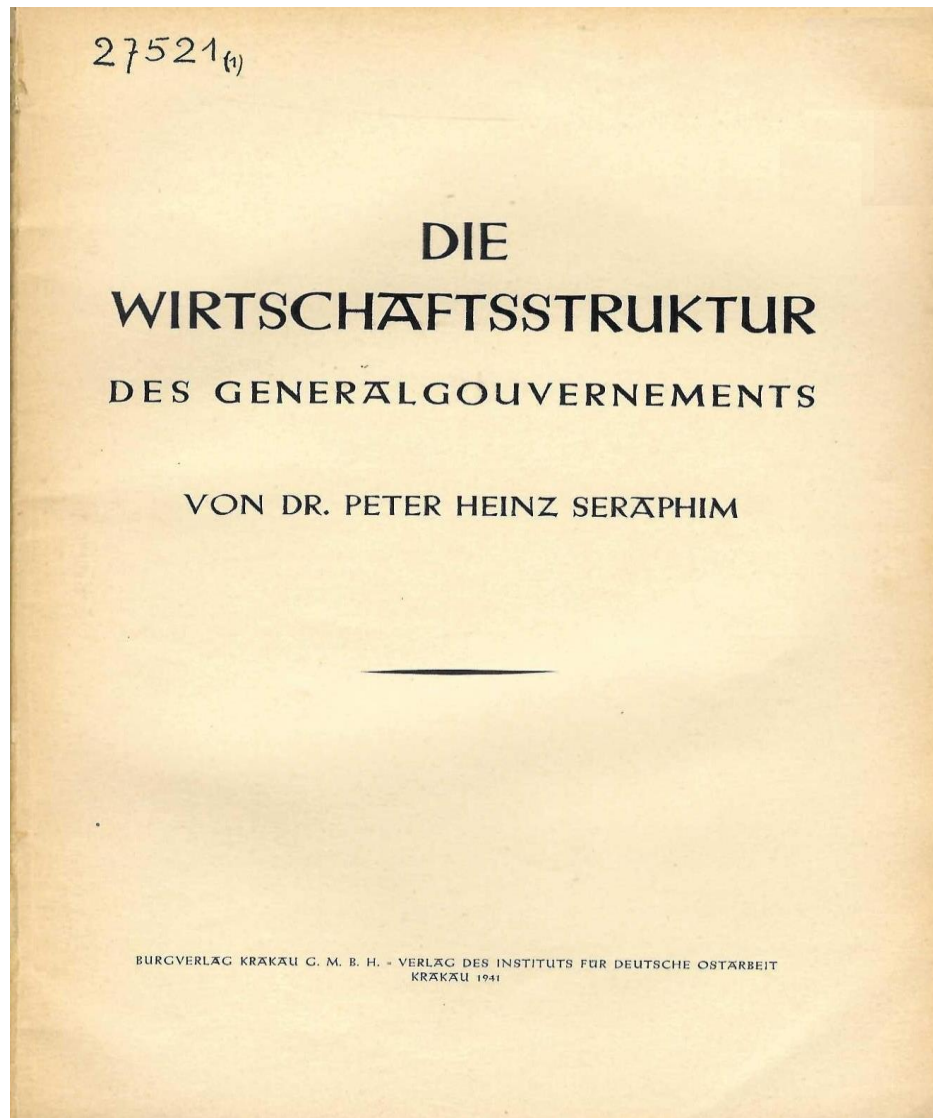
Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Według danych sporządzanych przez władze podziemne II Rzeczypospolitej w okresie od września 1939 r. do połowy 1941 r. straty z tego tytułu wyniosły w przemyśle mineralnym – 1,5 mln zł (przedwojennych), w przemyśle metalowym – 85,2 mln zł, w elektrotechnicznym – 2 mln zł, chemicznym – 52 mln zł, włókienniczym – 30 mln zł, papierniczym 0,5 mln zł, w produkcji konserw mięsnych – 0,2 mln zł, nie licząc przy tym strat wynikających ze zniszczeń infrastruktury przemysłowej w wyniku działań wojennych, wywożenia zakładów do Niemiec i złomowania maszyn przemysłowych.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- W Generalnym Gubernatorstwie Niemcy przeprowadzili już na początku okupacji tzw. akcję likwidacyjno-scaleniową, w wyniku której liczba warsztatów rzemieślniczych spadła o $\frac{2}{3}$ w porównaniu do okresu przedwojennego, a liczbę fabryk zmniejszono o $\frac{1}{5}$.
- Największe straty poniosły duże ośrodki przemysłowe, takie jak Łódź i Warszawa. W Łodzi zlikwidowano 60% zakładów produkcyjnych sprzed wojny, a 1000 małych przedsiębiorstw przemysłu pończosznego i trykotarskiego Niemcy połączyli w jedną spółdzielnię.
- W bielskim ośrodku włókienniczym pozostawiono jedynie 30% z 207 przedwojennych fabryk, a w Warszawie zlikwidowano m.in. 200 zakładów włókienniczych.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Głównym celem okupanta było maksymalne wykorzystanie zdolności produkcyjnych przemysłu Generalnego Gubernatorstwa na potrzeby III Rzeszy, w tym głównie zaopatrzenia dla Wehrmachtu.
- Wojennej gospodarce niemieckiej najbardziej przydatne były kopaliny.
- Dlatego też urządzenia techniczne w przemyśle wydobywczym eksploatowano rabunkowo.
- Połowa kotłów parowych w górnictwie węglowym Generalnego Gubernatorstwa nie nadawała się po wojnie do użytku, a 60% wozów kopalnianych zostało kompletnie zużytych.

Produkcja górnicza w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1944

Rodzaj kopalin	1940 r.	1942 r.	1943 r.	1944 r.	1939-1944
węgiel kamienny	15 000 t	29 500 t	51 300 t	43 100 t	158 700 t
węgiel brunatny	200 t	28 800 t	33 000 t	5 800 t	194 500 t
ruda żelaza	x	86 000 t	29 800 t	21 800 t	803 700 t
Piryt	40 000 t	75 200 t	95 500 t	46 100 t	256 800 t
Fosforyty	10 000 t	4 400 t	16 000 t	12 800 t	38 200 t
Bentonit	200 t	40 t	X	x	700 t
Ochra	x	600 t	1 300 t	x	1 400 t
glinka ogniotrwała	20 000 t	20 600 t	33 200 t	17 000 t	93 100 t
sól kamienna	100 000 t	183 500 t	241 600 t	80 400 t	768 600 t
sól warzona	50 000 t	68 400 t	104 700 t	57 900 t	461 400 t
sól potasowa	x	186 000 t	217 400 t	40 400 t	873 900 t
ropa naftowa	125 000 t	376 600 t	400 000 t	216 600 t	1 747 300 t
gaz ziemny	240 000 000 m3	863 200 000 m3	1 329 200 000 m3	590 300 000 m3	3 865 300 000 m3
Gazolina	6 000 t	28 600 t	31 000 t	15 200 t	115 800 t
wosk ziemny	x	400 t	600 t	200 t	1 300 t
ruda manganu	x	x	40 t	30 t	100 t

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Okupanci wykorzystywali również bezwzględnie na potrzeby III Rzeszy produkcję hutniczą Generalnego Gubernatorstwa. W 1941 r. wyprodukowano w jego granicach 219 000 t stali, w 1942 r. – 238 000 t, w 1943 r. – 261 000 t a w pierwszym półroczu 1944 r. – 128 000 t stali.
- Nie dysponujemy szczegółowymi statystykami dotyczącymi wytwarzania uzbrojenia dla III Rzeszy na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Z zachowanych akt wiadomo jednak, że w samym 1943 r. wyprodukowano 574 czołgi, 13 200 000 granatów i 231 450 karabinów.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Generalne Gubernatorstwo było też wielkim zakładem remontowym dla Wehrmachtu. Tylko w 1943 r. wyremontowano na jego terenie 3 750 dział przeciwlotniczych, a przemysł chemiczny wytwarzał dostateczną liczbę substancji potrzebnych do produkcji materiałów wybuchowych.
- W Generalnym Gubernatorstwie produkowano poza tym dla Wehrmachtu, policji i NSDAP m.in. mundury wojskowe, obuwie, teczki, torby, uprząż dla koni, materiały do produkcji spadochronów itp.

Wartość produkcji zbrojeniowej Generalnego Gubernatorstwa w latach 1940-1944 wykonanej na rzecz III Rzeszy Niemieckiej

przedział czasowy	wartość produkcji zbrojeniowej w markach
1 IX – 31 XII 1940 r.	52 110 000
1 I - 30 VI 1941 r.	119 450 000
1 VII – 31 XII 1941 r.	157 859 000
1 I - 30 VI 1942 r.	190 323 000
1 VII – 31 XII 1942 r.	223 184 000
1 I – 30 VI 1943 r.	278 273 000
1 VII – 31 XII 1943 r.	350 870 000
1 I – 30 VI 1944 r.	419 289 000

Zlecenia Wehrmachtu dla przemysłu Generalnego Gubernatorstwa w latach 1940-1944

Przedział czasowy	Zlecenia Wehrmachtu dla przemysłu Generalnego Gubernatorstwa w złotych
IX 1940 r.	155 985 000
XII 1940 r.	208 980 000
III 1941 r.	240 930 000
VI 1941 r.	303 580 000
IX 1941 r.	321 270 000
XII 1941 r.	352 210 000
III 1942 r.	352 510 000
VI 1942 r.	423 340 000
IX 1942 r.	525 046 000
XII 1942 r.	525 723 000
III 1943 r.	610 115 000
VI 1943 r.	684 039 000
IX 1943 r.	674 034 000
XII 1943 r.	624 285 000
III 1944 r.	606 525 000
VI 1944 r.	620 367 000

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Udział zamówień Wehrmachtu ulokowanych w przemyśle Generalnego Gubernatorstwa w stosunku do wszystkich tego typu zamówień w krajach okupowanych wynosił 30 listopada 1940 r. – 9,6%, 1 grudnia 1942 – 6,7% a 1 października 1942 r. już 13,2 %.
- Ogółem ok.75 % produkcji przemysłowej wytwarzanej na okupowanych ziemiach polskich było kierowane na potrzeby III Rzeszy.

Zatrudnieni i liczba zakładów przemysłowych w Generalnym Gubernatorstwie według spisu 15 X 1941 r.

Działy	Liczba zakładów	Liczba zatrudnionych
Ogółem	223 300	908 700
Ogrodnictwo, hodowla, rybołówstwo	400	2 700
Przemysł i rzemiosło	109 100	544 300
Handel i komunikacja	108 700	350 000
Usługi publiczne i prywatne	5 100	11 700

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Wśród spisanych w dniu 15 października 1941 r. 233 300 zakładów pracy Generalnego Gubernatorstwa 48,9% przypadało na przemysł i rzemiosło, 48,7% na handel i komunikację, 2,2 % na usługi publiczne i prywatne, a 0,2 % na zakłady ogrodnicze, hodowli zwierząt i rybołówstwo.
- W przemyśle i rzemiośle odnotowano 109 200 zakładów, z których 77 % skupiały branże:
 - - przemysłu odzieżowego (39 300 zakładów, tj. 36%),
 - - produkcji wyrobów metalowych (17 100 zakładów, tj. 15,7%),
 - - przemysłu rolno-spożywczego (16 500 zakładów, tj. 15,15%),
 - - przemysłu drzewnego (11 800 zakładów, tj. 10,9%).
- Pozostałe zakłady, grupujące 16 gałęzi przemysłu i rzemiosła, stanowiły jedynie 22,3% wszystkich firm.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Dział handel i komunikacja reprezentowany był w spisie 1941 r. głównie przez:
- -handel detaliczny, który skupiał 82 600 zakładów, tj.76 %,
- -hotelarstwo i gastronomia liczyły 11 800 zakładów, tj. 10,8%,
oraz firmy z branży komunikacyjnej i informacyjnej, które skupiały 5 500 zakładów, tj. 5,1%. Pozostałe zakłady z omawianego działu liczyły 8 800 zakładów, tj.5,1%.
- W dziale usługi publiczne i prywatne aż 91,5% firm zajmowało się opieką społeczną, zdrowiem i higieną, z tego zaś 96,9 % przypadało na usługi fryzjerskie a 3,1% na usługi pogrzebowe.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa według dystryktów w świetle spisu z 15 X 1941 r.

Obszar	ogółem	przemysł i rzemiosło	handel i komunikacja	usługi publiczne i prywatne	ogrodnictwo, hodowla, rybołówstwo
	zakłady w odsetkach				
m.Warszawa	100	41,3	56,0	2,6	0,1
dystrykt warszawski	100	45,1	52,2	2,5	0,2
dystrykt krakowski	100	51,6	46,2	2,0	0,2
dystrykt radomski	100	52,1	45,4	2,3	0,2
dystrykt lubelski	100	55,2	42,5	2,1	0,2

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Spis zakładów pracy z 15 października 1941 r. wykazał, że 73% wszystkich firm znajdowało się na terenie m.Warszawy oraz w dystrykcie krakowskim i radomskim, a 26% - na terenie dystryktu warszawskiego i lubelskiego.
- Firmy przemysłowe i rzemieślnicze stanowiły 52,2 % zakładów w dystrykcie lubelskim i 41,3% w Warszawie. Z kolei firmy handlowe i komunikacyjne stanowiły 42.5% wszystkich zakładów w dystrykcie lubelskim, a 56% w Warszawie.
- Liczba zakładów rzemieślniczych wynosiła 95 500, a chałupniczych – 1 600.
- Aż 91 200 zakładów rzemieślniczych (tj.95%) pracowało w różnych gałęziach produkcji przemysłowej Generalnego Gubernatorstwa.

Udział zakładów rzemieślniczych w produkcji przemysłowej według dystryktów w spisie z 15 X 1941 r.

Obszar działania	Liczba zakładów rzemieślniczych	Odsetek firm rzemieślniczych zakońców przemysłowych
Przemysł i rzemiosło	91 200	83,5
m.Warszawa	17 900	77,9
dystrykt warszawski	10 500	86,7
dystrykt krakowski	26 900	83,0
dystrykt radomski	20 800	86,5
dystrykt lubelski	15 100	85,8

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

Udział zakładów chałupniczych zajmujących się produkcją przemysłową wynosił 1,7%.

W dziale przemysł zarejestrowano w spisie 15 X 1941 r. 1 900 zakładów chałupniczych, spośród których 85% zajmowało się produkcją odzieży (900 zakładów – tj.49%) a 700 zakładów zajmowało się produkcją wyrobów z drewna (36% firm chałupniczych).

Firmy chałupnicze zlokalizowane były głównie w dystrykcie krakowskim (55% wszystkich tego typu zakładów), w radomskim – 24,7%, warszawskim – 18% a w dystrykcie lubelskim jedynie 2,6%.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Jak pokazują dane zebrane podczas spisu zakładów z dn.15 października 1941 r. stopień zróżnicowania firm był niezwykle wysoki. Jedynie w 16 firmach zatrudnienie wynosiło ponad 2 000 osób, a jednocześnie pracowało w nich aż 11,5 % wszystkich pracujących w zakładach Generalnego Gubernatorstwa. Tymczasem 27% zatrudnionych pracowało w zakładach zatrudniających do 3 osób, które stanowiły 87,5% wszystkich firm.
- Największy zakład pracy znajdował się w Starachowicach. Była to huta żelaza i stali zatrudniająca 10 968 osób. Pozostałe duże zakłady (o zatrudnieniu powyżej 2000 osób) umiejscowione były w Warszawie, powiecie warszawskim, Błoniu-Sochaczewie, Dębicy, Jarosławiu, Nowym Sączu, Rzeszowie, Częstochowie, Kielcach, Opatowie, Starachowicach i Tomaszowie Mazowieckim.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Niewielkie zakłady, zatrudniające do 10 osób, należały głównie do branży odzieżowej (99,6%), produkcji wyrobów metalowych (98,1%), optyki i mechaniki precyzyjnej (98,7%) i do przemysłu skórzanego (95,4%).
- Duże rozdrobnienie zakładów wynikało ze znacznego udziału produkcji rzemieślniczej w przedsiębiorstwach ogółem. Najwięcej zakładów drobnych (do 10 zatrudnionych) zlokalizowanych było w dystrykcie lubelskim (97,2%), a najmniej w dystrykcie warszawskim (94,5%).

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

BEITRAGSTABELLEN

(Lohnsteuer, Einwohnerabgabe,
Arbeitsfonds u. Sozialversicherung)
zur Aufstellung von Gehalts- u. Lohnlisten
für polnische Arbeitnehmer

nebst
STEUERTABELLEN FÜR REICHSDEUTSCHE
Gehalts- u. Lohnempfänger
nach den neuesten gesetzlichen Bestimmungen
bis zum 1. Januar 1941

TABELE POTRĄCEN

podatku dochodowego od uposażeń,
daniny od mieszkańców, funduszu pracy
i składek na rzecz ubezpieczeń społecznych
dla pracowników polskich

oraz
TABELE PODATKOWE
dla pracowników – obywateli Rzeszy
Niemieckiej, według najnowszych
przepisów ustawowych
do dnia 1 stycznia 1941 r.

1941

WARSCHAU – WARSZAWA

NAKŁADEM NOWEGO KURJERA WARSZAWSKIEGO

Polskie
Towarzystwo
Statystyczne
Oddział w Warszawie

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Właścicielami większości zakładów na terenie Generalnego Gubernatorstwa pozostali mimo akcji wywłaszczania – Polacy. Natomiast kierownikami zakładów byli w dużej mierze Niemcy (w ogrodnictwie 15% kierowników firm deklarowało narodowość niemiecką, a w usługach publicznych i prywatnych już 57,7%). W przedsiębiorstwach dużych, zatrudniających powyżej 100 pracowników, kierownikami byli głównie Niemcy, a w małych (do 100 pracowników) - Polacy.
- Oczywiście władze okupacyjne zadbały o to, aby kierownikami w kluczowych gałęziach produkcji byli Niemcy. Stanowili oni 87,5 % kierownictwa w przemyśle górniczym, 66,7% - w przemyśle gumowym, 57,5% - w przemyśle skórzanym, a jedynie 6,1% w przetwórstwie rolno-spożywczym. Podobnie właścicielami lub kierownikami największych zakładów produkcyjnych i usługowych byli Niemcy.

Kierownicy firm według narodowości w spisie zakładów z 15 X 1941 r. w Generalnym Gubernatorstwie

Branża produkcji	kierownicy firm			
	Ogółem	Niemcy	Polacy	pozostali
Ogółem	100,0	20,5	79,2	0,3
ogrodnictwo, hodowla, rybołówstwo	100,0	15,0	65,0	-
przemysł i rzemiosło	100,0	18,4	81,2	0,4
handel i komunikacja	100,0	20,7	79,1	0,2
usługi publiczne i prywatne	100,0	57,7	41,7	0,6

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Z ogólnej liczby 362 500 robotników zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle Generalnego Gubernatorstwa 30,9% stanowili robotnicy wykwalifikowani, 44,3% - robotnicy niewykwalifikowani, a 24,8 % - przyuczeni do zawodu.
- Najwięcej pracowników wykwalifikowanych było zatrudnionych w przemyśle odzieżowym (62,6%), w zakładach optycznych i mechaniki precyzyjnej (57,3%) oraz w firmach budujących maszyny (45 %) i w poligrafii (45,2%).
- Najmniej robotników wykwalifikowanych było zatrudnionych w przemyśle mineralnym (13,8%), a najwięcej w budownictwie (66,6%).

Zatrudnienie kobiet według branż i dystryktów w ogóle zatrudnionych według spisu z 15 X 1941 r.

Obszar	kobiety pracujące w ogóle zatrudnionych	kobiety pracujące w ogrodnictwie, hodowli, rybołówstwie w ogóle zatrudnionych	kobiety pracujące w przemyśle rzemiośle w ogóle zatrudnionych	kobiety pracujące w handlu i komunikacji w ogóle zatrudnionych	kobiety pracujące w usługach publicznych i prywatnych w ogóle zatrudnionych
Ogółem	22,6	41,7	17,2	30,8	21,6
Dystrykt warszawski	27,4	40,9	21,6	34,8	23,7
Dystrykt krakowski	19,6	35,2	14,5	27,3	25,0
Dystrykt radomski	19,9	56,1	16,2	28,4	13,9
Dystrykt Lubelski	18,9	44,2	11,7	28,3	15,7

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Ze spisu 15 października 1941 r. wynika, że większość przedsiębiorstw Generalnego Gubernatorstwa była mało zmechanizowana. Na 221 100 zakładów jedynie 11 200 tj. 5,1% posiadało maszyny. Ogółem moc wszystkich używanych maszyn w przemyśle i rzemiośle wynosiła 1 588 000 KM, z czego maszyny powietrzne, parowe i wodne miały moc 643 000 KM, silniki elektryczne – 404 500 KM, a zespoły elektrowytwórcze - 541 400 KM.
- Wynikało to m.in. – o czym nie wspominały badania Urzędu Statystycznego Generalnego Gubernatorstwa – z wywozu do Niemiec najlepszych i najnowocześniejszych maszyn z terenu okupowanych ziem Rzeczypospolitej.

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Kondycja zarówno rolnictwa jak i przemysłu w Generalnym Gubernatorstwie nie mogła być dobra, gdyż instytucje niemieckie w Generalnym Gubernatorstwie, a zwłaszcza Instytut Niemieckiej Pracy Wschodniej (Institut für Deutsche Ostarbeit), powołany w Krakowie przez Hansa Franka 20 IV 1940 r., dbały w swych pracach programowo jedynie o rozwój gospodarczy i kulturalny III Rzeszy.
- Instytut Niemieckiej Pracy Wschodniej prowadził m.in. badania przestrzenne, zajmując się przeludnieniem w rolnictwie i możliwościami przeprowadzenia industrializacji, zwiększeniem możliwości przemysłu cukrowniczego, powiększeniem wydobycia ropy naftowej i „rozwojem” rzemiosła w Generalnym, ale ich celem nie był nigdy rozwój Generalnego Gubernatorstwa.
- Chodziło o to, aby okupowane tereny Polski stały się wydajnym zapleczem gospodarczym III Rzeszy, przykładowo w zakresie przemysłu nieskomplikowanego. Przemysł wymagający pracowników wykwalifikowanych, w tym zwłaszcza jego gałęzie o znaczeniu gospodarczo-obronnym miał być zlokalizowany jedynie w III Rzeszy.

Wydobycie węgla kamiennego w tysiącach ton w czasie II wojny światowej na okupowanych ziemiach polskich

Rok	Ogółem	Zagłębie krakowskie	Zagłębie dąbrowskie	Zagłębie śląskie
1939	34 093	2 419	5 345	26 329
1940	45 724	3 872	8 402	33 450
1941	46 885	4 019	8 873	33 994
1942	52 383	4 703	10 080	37 600
1943	57 477	5 150	10 825	41 502
1944	54 618	4 852	9 957	39 809
1945	19 377	1 476	3 217	14 630

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Niemcy w Generalnym Gubernatorstwie prowadzili niezwykle intensywną eksploatację polskich złóż węgla i ropy naftowej, przeznaczając w większości wydobyte surowce do rozwoju gospodarki wojennej III Rzeszy.
- Rabunkowa gospodarka węglem kamiennym rosła z każdym rokiem okupacji. W 1943 roku osiągnęła swoje apogeum. Wydobyto wówczas w Generalnym Gubernatorstwie ok. 40- 50% węgla więcej niż w 1939 r. w Zagłębiu krakowskim, dąbrowskim i śląskim. W górnictwie ropy naftowej nie udało się natomiast osiągnąć w Generalnym Gubernatorstwie wielkości produkcji z 1939 r., choć okupanci bardzo się starali, zwiększając liczbę eksploatowanych odwiertów.

Górnictwo ropy naftowej w Generalnym Gubernatorstwie

Rok	czynne odwierty	Robotnicy	wydobycie ropy naftowej w t
1939	2 011	1 353	160 400
1940	2 186	6 062	148 400
1941	2 291	5 670	151 600
1942	2 355	5 691	141 100
1943	2 443	6 193	142 500
1944	2 202	5 955	110 900

Produkcja cukru w Generalnym Gubernatorstwie podczas II wojny światowej

- Okupanci czerpali też ogromne korzyści z pracującego w Generalnym Gubernatorstwie przemysłu przetwórczego, przykładowo z produkcji cukru, którą zwiększano z każdym rokiem.

rok gospodarczy	produkcja cukru w tysiącach ton
1940/1941	330
1941/1942	332
1942/1943	346
1943/1944	435

Straty wojenne w zakładach przemysłowych w Polsce. Stan w lipcu 1945 r.

rodzaj zakładu przemysłowego	zakłady ogółem	zniszczone zakłady	zniszczone zakłady w %
Ogółem	30 017	19 592	65,3
Górnictwo	476	301	63,2
hutniczy i metalowy	3 355	2 420	72,1
Elektrotechniczny	290	188	64,8
precyzyjny i optyczny	104	61	58,7
Chemiczny	819	520	63,5
Mineralny	2 296	1 802	78,5
Budowlany	1 471	824	56,0
Drzewny	3 667	2 604	71,0
Papierniczy	238	134	56,3
Włókienniczy	1 142	553	48,4
Odzieżowy	806	415	51,5
Skórzany	330	205	62,1
rolno-spożywczy	13 601	8 710	64,0
Poligraficzny	504	276	54,8
Instrumentów muzycznych i zabawek	30	14	46,7
elektrownie, gazownie, wodociągi	888	565	63,6

Przemysł Generalnego Gubernatorstwa w świetle danych statystycznych

- Ogólnie rzecz biorąc gospodarka przemysłowa w Generalnym Gubernatorstwie zarówno na skutek nadmiernej eksploatacji, jak i strat wynikających z prowadzonych działań wojennych poniosła ogromne straty.
- Wynosiły one, w zależności od branży, od 46 do 78,5% w stosunku do okresu przedwojennego.

Polskie
Towarzystwo
Statystyczne
Oddział w Warszawie

Więcej informacji: cbs.stat.gov.pl

Centralna Biblioteka Statystyczna im.Stefana Szulca

dr Bożena Łazowska

Wiceprzewodnicząca Oddziału Warszawskiego PTS,
Członek Rady Głównej PTS